Elkarri lotuta

Elkarri lotuta: John Adams-ek topatzen du euskaldunak

Bertatik nahastuz: Euskaldunak eta estatubatuar series

- VINCE J. JUARISTI
- 2016ko otsailaren 8a

John Adamsen estatua Bilbon, Bizkaiko Foru Aldundiaren Eraikinaren ondoan. John Adams, AEBetako bigarren presidentea, Amerikako iraultza garaian euskaldunarekin ustekabean bakarrik topo egin zuen Amerikako aita sortzaileetako bat izan zen.

VINCE J. JUARISTI

"Probidentziak mesede egin dit, Espainiara oso ustekabeko bisita batekin", idatzi zion John Adams-ek bere lagun James Lovell-i 177ko abenduaren 16an. Hurrengo hilabetean, Espainiako lurreko lurreratze honek Adams probatuko zuen bere bizitzan bidaia gutxi bezala , eta, hala ere, harrigarrizko begirada bat eman zion euskaldunari, hain «izpiritu goi eta independentea, hain probintzian beste probintzietatik hain desberdina» duen herria, urte batzuk geroago gogoratuko zituela Amerikak konstituzio berri bat lortzeko borrokan.

Asteak lehenago, Amerikako ekialdeko itsasertzean batailak pilatzen ari ziren bitartean, Adamsek Bostoneko portua utzi zuen Parisera, bake akordio baterako elkarrizketa hasteko. Bere itsasontzia, Sensible, nor'easter-ean topatu zuen bi egunetan eta ihes izugarria sortu zuen gauean eta gauean ponpak maneiatzera behartu zituen guztiak. Atlantikoan neguko hiru mila milia eguraldi egin ondoren, Sensible urpean zegoen eta usteltzen ari zen, tripulazio desesperatu eta agortu batek gidatutako El Ferroleko portuan sartu zen Espainiako iparraldeko muturretik.

Bakea posible izanik eta bizitza amerikarraren, ingelesaren eta frantsesaren patua sorbaldetan zituela, Adamsek ezin izan zituen hainbat hilabete ontzien konponketetarako, beraz ia 900 milia lurreko bidaia egitea erabaki zuen Parisera iristeko. El Ferroleko Espainiako funtzionario guztiek ziurtatu zioten bere plana zuhurra zela. Bidean izandako ostalaritza munduko onena izan zela esan zioten, bidaia txango erraza zela landa oparoetan barrena, baita abenduan ere. Oporrak zirudien.

Erabaki eta konfiantzaz, Adamsek bere semeak, John Quincy eta Charles, eta eskolta batzuk bildu zituen, eta 1779ko Gabonak igaro eta egunera irten zen, Mundu Berriko On Kixotes bezalako hamahiru mandoez osatutako karabana batera.

Garai hartako Espainiaren zati handi batek Adamsek Bostonen eta gero Filadelfian bizitza osoan borrokan eman zuenaren antza zuen. Herrialde ia guztiak botere tridentearen menpe erori ziren. Lehenik eta behin, monarkia batek zergak kobratzen zituen, aitak eta semeak Espainiako etengabeko gerretan sartu eta errege dekretu bidez gobernatzen zuen hauteskundeak edo herriaren baimenik gabe.

Bigarren puntua herrian katedral masiboak eraiki zituzten elizgizonak ziren, eta gero hamarren handiak bildu zituzten zaintzeko. Hamarrak ez egiteak, elizgizonak ohartarazi zituen, arrunt bat galbidearen garra kondenatu zuen. Gehienek ordaintzen zuten, eta mendeetan zehar ordaintzen zuten, baserritarrak nekazari, behartsu eta botererik gabe mantenduz. Gizon jainkotarra zen arren, Adamsek iruzur honen bidez ikusi zuen: "Elizak ez dira aberatsak agertzen, inor ez da gizena, kleroa baizik".

Nobleek osatzen zuten hirugarren puntua. Iraganeko erregeek eta erreginek beren arbasoen lerroei eman zieten lur eta itsasontzi handiak agintzen zituzten, leialtasun politiko eta obedientziaren truke. Nobleek tasak ezarri zituzten beren lurrak edo itsasontziak ogia hazteko, bakailaoa harrapatzeko edo familientzako etxeak eraikitzeko pribilegioarengatik.

Erregearen, elizgizonen eta nobleen hirukote honek deabruaren sardexka bezala jokatzen zuen Ingalaterrako George erregeak eta bere erregealdiko nobleek Amerikako koloniak jazartzen zituzten jendeari bizitza eta odola ateratzeko. "Pobrezia eta miseria zantzuak besterik ez ditut ikusten", idatzi du Adamsek. "Herrialde emankorra, ez erdia landua, jendea zikindua eta zikina, eta etxeak orokorrean lohia, kea, arkakusoak eta zorriak besterik ez ... Ez dago merkataritza-sintomarik, ezta barne-trafikorik ere, ez da manufakturen edo industriaren itxurarik."

Bidean zehar, kilometro batetik bestera, iluntasun horrek ez zuen etenik, ez une batez. El Ferroletik Galizia, Leon eta Gaztelatik barrena, lur eskasiak eta jendearen pobreziak pisatzen zuen Adams, bere semeak eta bere alderdia. Tabernek ostatu gutxi eskaintzen zutenez, bakoitzak bere mantak eta maindireak, janaria eta ura, silex eta altzairuak eramaten zituen.

Abenduko hotzikara, gauean sute lasaigarri bat besterik ez zuen espero, baina luxu soil hark ere ihes egin zion. "Ez dut Tximiniarik ikusi Espainian", idatzi zuen. Sua pizten zen bakoitzean, gela kez eta kedarrez betetzen zen, gar txikiaren inguruko guztiek eztul eta arnasa kezkatuz. Begi urtsuekin, itzalak bezain gris bihurtu ziren eta gero ikatza bezain beltz, aurpegiak "Tximinia-garbitzaileen itxura dutenak".

Zikinkeriak eta zikinkeriak festa guztia higatu zuen eta urte berrirako, bakoitzak arnas gaixotasunen bat zuen. Hotz hotzak hezurretaraino izoztu zituen. Adamsek Abigaili idatzitako gutunean aitortu zuen Parisera lurrez iristea akats larria izan zitekeela epaiketan. "Elizak, Estatuak eta Nobleziak agerian uzten dute jendea halako mailara", idatzi zuen, "ez daukat ideiarik ere zorroztasun gorragoa izateko aukeraz".

Adams bezalako iraultzaile batek ez zuen ezaugarri izugarria. Amerikako kausa iraultzailea oinarri filosofikoez eta arrazoi juridikoz beteriko baikortasun, borroka izpiritu eta indar intelektualagatik zen ezaguna. George Washingtoneko presidenteordea izango zen pertsonaia izan zen eta gero Estatu Batuetako bigarren presidentea. Etsipena ez zitzaion egokitzen bere oihal sendoa moztutako norbaiti.

Hala ere, mando trena Burgosera iritsi zenerako, bere sentimendu gogorrak etsipen ilun bihurtu ziren. "Laburbilduz, egoera tamalgarrian nago", idatzi zuen 1780ko urtarrilaren 11n. "Ez dakit zer egin. Ez dakit nora joan ".

Bihotz astunarekin, biharamunean goiz bere mando-kotxera igo eta Bribiesca, Pancourbo eta Ezpexo zeharkatu zuen. Beraren parean eserita zeuden bere seme-alabak, John Quincy eta Charles, nahi gabe kulunkatzen ari ziren aurrera eta atzera, bakoitza dardarka, eztulka eta estututa. Haien segurtasuna, osasuna eta eskolatze egokiarengatik kezkatzen zen.

Gurdia mendi tontorretik jaisten zen, buelta eta buelta, harilkatutako suge baten bizkarra balitz bezala, azkenean Bizkaiko ibarrean sartu baino lehen festak Urduña herrian egingo zuen gauean.

Ez zegoen seinale edo mugarririk Espainiako lurraldeen eta euskal lurraldearen arteko muga zehazten, baina Adamsek bazekien haran batetik eta iparraldetik itsasoraino itsaslabar malkartsuetatik luzatzen zen lerro garrantzitsu bat zeharkatu zuela. Haren egunkaria eta beste batzuen idazkiak ia berehala alai eta bizkor bihurtu ziren, hodei itogarrien gris eta hotza erretzen duen eguzkia bezala.

Lurralde berri honetan, denak altxatu ziren egunsentia baino lehen. Airea berotu egin zen, hotzikara apurtu zen. "Leku ederra, emankorra eta ondo landua da, oraindik ikusi dugun ia bakarra", idatzi du Adamsek. Iparralderantz zihoazela, bidean merkatariak topatu zituzten arrain gaziarekin, sardinarekin, bakailaoarekin eta zaldi oinetakoekin, Boston Portutik ikusi zuten edozer sorta baino handiagoa, eta “Mule and their Drivers very well look, in comparation aurretik ikusia ".

Urtarrilaren 15ean, mandoen trena Bilbora sartu zen, Bostonen tamaina erdia zuen hirira, itsasoko aire usaina eta bakailao tripatua eta merkataritzarekin zurrumurruak zituena. Burly gizonak, batzuk txapel beltzekin, kargatutako eta deskargatutako salgaiak, kalean aritu ziren eta eskua eman zuten, trinketeak zintzilikatu zituzten merkataritzarako eta frutak eta barazkiak merkaturatzen zituzten. Emakumeek oihal eta lihozko metroak eta eskuz egindako zapiak saltzen zituzten. Saltokiek liburuak, beira, txina, jostailuak eta mahai tresnak saltzen zituzten. Guztien artean ikusgarriena, Adamsek ikusgarri bikaina ikusi zuen - tximinia bat! Zalaparta, bizia eta zirkulazio askekoa, hain ezaguna zitzaion. "Lurralde txiki honetan zehar ibiltzean", idatzi zuen, "Connecticuten gustatuko litzaizuke".

Bera eta bere taldea "ostatu errespetagarri" batean kokatu ziren, hatzak eta behatzak berotzeko errautsik arnastu gabe. Apenas ordubete igaro zen kolpea etorri zenean, eta han, atean, Joseph Gardoqui merkatari euskalduna zegoen afaltzeko gonbidapenarekin. Adeitasunezko arku batekin, Adamsek pozik onartu zuen.

Gardoquik eta bere semeak negozio oparoa eraiki zuten Bilbo eta Amerikako kolonien artean negoziatzen zuena. Borrokalari iraultzaile haiekiko sinpatia zuen, "abertzaleak" deituz eta bere alde txikia eginez, bere ustez. Euskal lurraldeetan eta portuetan bideratuta, bere zama sekretuek 30.000 mosketoi izango zituzten; 30.000 baioneta; 51.314 mosketoi pilota; 300.000 kilo hauts; 12.868 granada; 30.000 uniforme; eta 4.000 kanpin denda.

Afarian, Gardoquik beso eta esku kulunkari basatiekin kontatu zituen hainbat euskal lorpen. Bergarako akademiaz hitz egin zuen, Espainian ez bezala, non Bizkaiko, Gipuzkoako eta Arabako haurrek merkataritza eta Europako eta Amerikako ohiturak eta kulturak ikasi zituzten. Gobernu deszentralizaturako kontseiluak hautatzen dituzten udalerriez hitz egin zuen eta euskaldunak guztientzat gardena den formula komunean nola bildu zituen diru sarrerak. Adamsek arreta handiz entzun zuen, Gardoquiren uzta ardoa edaten.

Biak Bilboko kaleetan ibili ziren afaldu ondoren Merkataritza Batzordea ikusteko, 150 urte daramatzan euskal erakundea ikustera. Merkatariek zozketa bidez eta hauteskundeek Batzordeko kideak aukeratu zituzten lurreko edo itsasoko merkataritzako gatazka guztiak konpontzeko. Ez atzerritarrek ez erregeak izendatutakoek ezin zuten zerbitzatu.

Adam miretsi zen Batzorde hori nola loratu zen Erregearen eskutik kanpo, etxeko gutunetan eta bere egunkarian idatziz. Bere jatorriak Amerikako Iraultza piztu zuen Adams-eko Massachusetts kolonian gertatutakoak islatzen zituen. 1632an, Espainiako erregeak gatzaren gaineko zerga ezarri zuen. Bilboko herritarrek ez zuten ordaintzeari uko egin eta orduan kobratzen saiatu ziren ofizialak hil zituzten. Erregeak hiru mila soldadu bidali zituen matxinada bertan behera uzteko, baina euskaldunak antolatu, borrokatu eta soldaduak hil edo bota zituen. Ondorioz, erregeak euskararen gaineko aginpidearen zati handi bat galdu zuen betebeharrak biltzeko edo lurrei eta itsasontziei buruz jauntasuna emateko.

Gau hartan, Adamsek bere egunkarian idatzi zuen: "Bizkaiko lurrak batez ere herriaren esku daude, jauretxe gutxi". Gainera, gutun bat bidali zion Filadelfiako Kongresuko presidente Samuel Huntington-i, honela zioen: "Harrigarria dirudi Espainian dauden probintzien berri jakitea, baina hori da Egia ... bidaiari batek bere aurpegietan ere hautematen duela, haien janzkerak, beren aireak eta hizketa modu arruntak, Espainiako Nazioa eta Erregeek Herri honen Antzinako Askatasunak errespetatzera bultzatu dituzte, monarkak, tronura sartzean, zin egin baitzuen. Bizkaiko legeak ".

Adams Bilbon aste batzuk gehiago egon zitekeen jakin-min sakona asetzeko, baina Parisera iristeko gogoz zegoen. Biharamunean, goizean, John Quincy eta Charles sartu zituen mandaz tiratutako bagoian, eta gainerako alderdiak bildu zituen Bilbotik alde egiteko. Herenegun Baionara igaro ziren eta handik bi egunera Bordele. Paris otsailaren 9an ikusi zen.

Urtebete geroago Amerikan, Yorktown-en porrotak Ingalaterrak bere hamahiru koloniak mantentzeko itxaropenarekin amaitu zuen. Parisko Itunak Amerikako Iraultza amaitu zuen ofizialki 1783an, Adamsen distirak ez baitzuen inondik inora. Aita sortzaileek orduan arreta jarri zuten konstituzio berri bat sortzearen erronka luze eta nekezorrera. Adams-i eskatu zioten filosofia politiko onenak, historiako eredu onenak eta eguneko adibiderik onenak ikertzeko eta aztertzeko, halakorik topatuko balu, hainbeste sakrifizio eta odol isuri miserablearen ondoren eztabaida argitzeko.

1787ko maiatzean, bere aurkikuntzak argitaratu zituen. Nahiz eta zazpi urte baino gehiago igaro, eta zortzi egun bakarrik igaro zituen euskaldunen artean, jendea gogo onez gogoratu zuen eta elebitasunez idatzi zuen. "Bizilagunek aspaldidanik beren asmo guztiak errege eta apaizen esku utzi zituzten bitartean", idatzi zuen, "aparteko herri honek bere antzinako hizkuntza, jenioa, legeak, gobernua eta ohiturak gorde ditu, beste berrikuntzarik gabe, beste edozein nazio baino luzeago. Europako ".

Adamsek euskara errepublika izendatu zuen. Pirinioetan jende aipagarri horien adibidea mantenduz, arreta handiz zaindutako Filadelfiako jakintsuak errepublika propioa sortu zuten.

Vince J. Juaristi Elkon jaio eta hazi zen. Zuzendari nagusia eta ARBOLA enpresa teknologikoko presidentea da, Alexandrian, Virginian. Bere liburu berriena, "Basque Firsts: People Who Changed the World", aurten argitaratuko du Nevada Press Unibertsitateak.

'Elkarri lotuta'

Washington Monumentaren eta AEBetako Kapitolioaren artean banatuta, Smithsonian-ek Folklife Festival Nazionala antolatzen du urtero. Amerikako eta mundu osoko ehunka mila lagun joaten dira Estatu Batuetako kultura anitzak aztertzeko eta ikasteko. 2016ko ekainaren 29tik uztailaren 4ra eta uztailaren 7tik 10era, aurtengo jaialdiak euskara erakutsiko du. Gertakari garrantzitsu honen aurretik, historia eta gizakien intereseko artikulu sorta bat argitaratzen ari gara, amerikarrak eta euskaldunak mendeetan zehar gurutzatu direla erakusten duten artikuluak. Urtarrilean aurkeztu zen sarrera artikulua. Artikulu osagarriak hilero 2016ko ekainera arte zabalduko dira. "Elkarri lotuta" deitzen diogu sailari.

Smithsonian Elko Basque Programarako dohaintza egin nahi duenak Angie deBragarekin harremanetan jarri behar du Great Basin College, 775-753-2231 edo angie.debraga@gbcnv.edu helbidera.